

והזהירו שלא לימשך אחר היין, שאחריתו דם (והרג). אבל אם זכה האדם וידע להזהר מלשתות יותר מדאי – משמחו ומפקח את לבו, ונעשה 'ראש'. לא זכה, ושותהו יותר מדאי ונגרר אחריו – משממהו ונעשה 'רש'. ובאים עליו מדנים ופצעים ושאר מרעין בישין, 'שאיין לך דבר שמביא יללה לאדם אלא יין'. ועוד שנינו: יין ושינה לרשעים – הנאה להם והנאה לעולם (שכל זמן ששותים וישנים אינם חוטאים ולא מריעים לבריות). לצדיקים – רע להם ורע לעולם (שאיין עוסקים בתורה. רש"י).

כשהחכם שותה יין אינו שותה אלא כדי לשרות אכילה שבמעיו. וכל המשתכר הרי זה חוטא ומגונה ומפסיד חכמתו. ואם נשתכר בפני עמי הארץ הרי זה חילל את השם. ואסור לשתות יין בצהרים ואפילו מעט אלא אם היה בכלל האכילה, שהשתיה שהיא בכלל האכילה אינה משכרת, ואין נזהרים אלא מיין שלאחר המזון (רמב"ם דעות ה,ג).

ב. אילן שאכל ממנו אדם הראשון – לדברי רבי מאיר, גפן היה (וכן דעת רב עוקבא, ואמרי לה: מר עוקבא בשם ר' זכאי). רבי יהודה אומר: חטה היה. ר' נחמיה אומר: תאנה היה.

ג. אם לא קידשו את החדש ביום שלשים, היו נקבצים עשרה אנשים או יותר (רש"י) בליל שלשים ואחד ועולים בעליה ועורכים סעודה. ואין אסיפה זו אלא לפרסם הדבר שעברו, ולא לעיין במולד הלבנה (רש"י). ואין עולים אלא בפת דגן וקטנית בלבד. ומקדימים לעלות מבעוד יום, כדי שיראו עוברים ושבים כשהם עולים ויפרסמו. וכשיורדים יורדים בהשכמה, והרואה אותם יורדים מבין שיסבו שם כל הלילה ומתפרסם הדבר.

דף עא

קנד. מהם הדינים הדרושים כדי לחייב בן סורר ומורה – בנושאים דלהלן; –

א. גניבתו [משל מי וכיצד].

ב. הוריו.

ג. התראה / דיינים.

א. אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיגנוב מעות משל אביו [ולא משל אחרים, שאין מצוי לו אלא משל אביו ועלול להימשך ולהתרגל בדבר], ולדברי רבי יוסי ברבי יהודה: משל אביו ומשל אמו, כגון מדמי סעודה המוכנת לאביו ולאמו, או שגנב מעות אביו וגם מעות שהיו לאמו שקבלה במתנה על מנת שאין לבעלה רשות בהן. ויקנה במעות בשר ויין ויאכל ברשות אחרים [ששם אינו מתפחד מאביו, הלכך עלול להימשך בדבר].

ב. אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיהיו שני הוריו רוצים בכך. רצו אביו ואמו למחול לו (גם לאחר שלקה וחזר וקלקל. רש"י) – מוחלים לו (שתלה הכתוב בהם – ותפשו בו. להלן פה וברש"י).

מחילת האב והאם אינה אלא קודם גמר דין (עפ"י רמב"ם ממרים ז,ח מהירושלמי. והמל"מ דייק מרש"י

שלאחר שהביאוהו לב"ד שוב א"א להם למחול, ותמה על כך.

לדברי רבי יהודה, אם אין אמו שוה לאביו בקול (בקולנו) במראה ובקומה, אינו נעשה בן סו"מ. וחכמים חולקים.

הלכה כחכמים שאין צריך שיהיו שוים כלל (לקוטי הלכות).

היה אחד מהם גידם או חיגר או סומא או חרש – אינו נעשה בסו"מ.
מבואר בגמרא שאף על פי שאביו ואמו אינם נשואים עתה ואפילו לא היו נשואים כלל [כגון חייבי כריתות]
– נעשה בן סורר ומורה.

ג. הוריו מביאים אותו לבית דין של שלשה ואומרים להם בננו זה סורר ומורה. לא שמע לקולם וקלקל,
מעידים עליו שני עדים שגנב משל אביו ואכל לאחר ההתראה הראשונה, ומלקים אותו ב"ד של שלשה
(ולדברי רבי ישמעאל (ב) – מלקות בכ"ג, וסתם מתניתין דלא כוותיה).
כן משמע ברמב"ם (ממרים ז, ט) שהתראה ראשונה צריכה להיות בבית דין כפשטיה דקרא, ואף
אביי שפירש 'מתרין בו בפני שנים' מודה לכך (לקוטי הלכות).
חזר וקלקל – נידון בעשרים ושלשה, ואינו נסקל עד שיהיו שם שלשת הדיינים הראשונים (בננו זה – זהו
שלקה בפניכם).

קנה. אדם שעבר עבירה שנתחייב בה מיתה מסוימת, ואח"כ נשתנה מעמדו – כיצד יש לדנו באופנים דלהלן?

א. נשתנה דינו (- דין העדות והדיינים הנצרכים לדונו) ונשתנתה מיתתו (שדינו עתה במיתה אחרת מכפי שהיה קודם
לכן בשעת העבירה).

ב. נשתנה דינו ולא נשתנתה מיתתו.

ג. נשתנתה מיתתו ולא דינו.

א. העובר עבירה ונגמר דינו למיתה ואחר כך נשתנה מצבו – נידון באותה מיתה שפסקו עליו. הלכך בן סורר
ומורה שנגמר דינו וברח ואחר כך הקיף זקן – חייב.

א. נראה שהוא הדין אם ברח ולא תפסוהו עד שהזקין וכבר אין שייך לדונו על שם סופו – הואיל וכבר נגמר דינו

למיתה, לא נפטר ממנה [ונראה שזו כוונת הרמב"ם בהל' ממרים ז, ט]. ויש לעיין בבן סורר שקודם שנגמר

דינו אינו ראוי ללסטם הבריות, כגון שנעשה משותק בגופו וכד'. ו"ל לכאורה שאף לר"ש דדריש טעמא דקרא,

הלא יכול ללסטם ע"י אחרים. וצ"ב.

ב. יש לעיין בהקיף זקן אחר גמר דין למלקות קודם שלקה, שמא לא ילקה כיון שלא יבוא לעולם לידי מיתה,

והמלקות אינן אלא שלב למיתה והתרעה אליה [כן יש לדייק קצת מלשונות הרמב"ם המדבר בכל הענין (ממרים

ז) אודות סקילה לבן, ודין המלקות נובע ממילא מדין הסקילה].

לא נגמר דינו ונשתנה דינו וגם נשתנתה מיתתו מקלה לחמורה, כגון גוי שבירך את השם ונתגייר, שקודם

לכן היה דינו בעד אחד ובדיין אחד ומיתתו בסייף [או בחנק לתנא דבי מנשה], ועתה דינו בשני עדים

ובכ"ג דיינים ומיתתו בסקילה – פטור.

נשתנתה מיתתו מחמורה לקלה, כגון נכרי שבא על אשת איש מישראל ונתגייר, לחכמים האומרים חנק

קל מסייף. או נכרי שהרג ישראל ונתגייר – לדעת רבי שמעון שחנק חמור מסייף וננקוט כדעת הסובר

שבן נח דינו בחנק – הרי זה כמו אילו לא נשתנתה מיתתו ולא נפטר, ומכל מקום נידון בקלה כדהשתא.

ואף על פי שלא התרו בו כשעבר, כדין הנכרי – נידון עתה למיתה (תוס' פ: ד"ה הוי).

נשתנה מצבו באופן שאילו היה עובר עתה פטור ממיתה, כגון בן סורר ומורה שברח עד שלא נגמר דינו

והקיף זקן – פטור. וכן בן נח שהכה את חברו או בא על אשת חברו ואחר כך נתגייר – פטור. (ונראה שהוא

הדין לבן נח שגזל מישראל, ונתגייר – פטור ממיתה).

ב. נשתנה דינו ולא נשתנתה מיתתו – נשאר בחיובו הקודם. כגון בן נח שהרג ישראל ונתגייר. או בא על נערה המאורסה מישראל ונתגייר (ויש סוברים שגם בן נח בנערה המאורסה נידון בעדה ועדים והתראה (ע' בראשונים נ:), ולפי"ז אף דינו לא נשתנה).

ולענין דיני שמים, לדברי רבי יוסי (ביבמות מה:): הואיל וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, אינו נענש כלל על חטאים שעשה בגיותו (עפ"י תוס').

ג. נשתנתה מיתתו ולא נשתנה דינו – מבואר למסקנת הסוגיא כדברי רבי יוחנן, שנערה המאורסה שסרחא ובגרה – דינה בסקילה כפי דינה הקודם.

וישנן דעות אחרות (ע' כתובות מה). ומכל מקום אף לרבי יוחנן נסקלת בבית הסקילה כשאר הנסקלים, שלא נאמר 'פתח בית אביה' אלא כשהיא עדיין נערה (מאירי שם).

דף עב

קנו. א. הבא במחתרת – מתי יש לו דמים ומתי אין לו?

ב. מה דינו של הבא לגנוב דרך גג, חצר או קרפף?

ג. הבא במחתרת ושבר את הכלים – האם הוא חייב בתשלומין?

ד. הבא במחתרת ונטל כלים – האם חייב להחזירם?

א. גנב הבא במחתרת, אפילו בן החותר לאביו – אין לו דמים וניתן להרגו, הן הנרדף עצמו הן כל אדם, הן בחול הן בשבת, ובכל מיתה שהיא. מלבד אם ברור לו כשמש שגם אם יעמוד כנגדו לא יהרגנו, כגון שרחמן הוא או אוהבו.

והאב הבא במחתרת אצל בנו – יש לו דמים, כלומר אסור להורגו וההורגו חייב מיתה ככל רוצח, כי ודאי לא יהרוג את בנו, מלבד אם ברור שהוא שונאו ומסוגל להרגו.

כל גנב ש'יש לו דמים' – אם נפל עליו גל, מפקחין אותו ואפילו בשבת.

א. נחלקו הדעות האם הריגת הבא במחתרת רשות או חובה.

ב. יש אומרים שאם הגנב כבר פנה לצאת – אסור להרגו (ע' ירושלמי ורמב"ם ושאר מפרשים).

ג. כל מקום שאסור להורגו – אסור להכותו, אלא אם כן אי אפשר להציל ממנו בענין אחר. כי הכאה לגנב אינו דין תורה אלא שלבית דין וטובי העיר יש רשות להכותו לסיג וגדר, אבל לא ליחיד' (שו"ע הגר"ז הל' נוקי גוף ונפש, יג).

ד. נחלקו האחרונים (ע' קובץ שעורים, טוב ראייה, חדושי הנצי"ב, משמרות כהונה, דבר שמואל – פסחים ב) בדין ספק בבא במחתרת, האם ניתן להורגו [כדין ספק פיקוח נפש הדוחה את כל התורה, ובכלל זה איסור שפיכות דם של הבא במחתרת], אם לאו [ששפיכות דמים לא הותרה משום פיקוח'נ].

ויש מי שחידש שלבן נח אין רשות להצילו בנפשו של רודף אלא אם ברור שבא על עסקי נפשות, אבל בספק אסור להרגו. ורק בישראל מותר (עפ"י רא"ם הורביץ ריש פסחים. וע"ע עזרת כהן עמ' שצז; אבן האזל גנבה ט,ח; דברי יחזקאל כג, י).

דין יכול להצילו באחד מאבריו – להלן.